

<http://uard.bg>

New Knowledge Journal of Science

Списание за наука „Ново знание“

Academic Publishing House „Talent“
University of Agribusiness and Rural Development – Bulgaria

Академично издателство „Талант“
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите – Пловдив

RESULTS, RESPONSIBILITY, FAULT AND CONTROL

Evgeniy Stoyanov

University of Agribusiness and Rural Development – Plovdiv, Bulgaria

---

Key words:

result
responsibility
right
fault
analysis

Abstract

The paper focuses on the responsibility arising from the registered financial results. The analysis of this responsibility presupposes its evaluation and determination of the role of fault in the formation of negative results. The search for efficiency in this whole process is justified by the understanding of the mechanisms that regulate the behavior of economic actors.

РЕЗУЛТАТИ, ОТГОВОРНОСТ, ВИНА И КОНТРОЛ

Евгений Стоянов

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите – Пловдив

Ключови думи:

резултат
отговорност
право
вина
анализ

Резюме

Материалът фокусира вниманието върху отговорността, произтичаща от регистрираните финансови резултати. Анализът на тази отговорност предполага нейното оценяване и определянето на ролята на вината при формирането на негативни резултати. Търсенето на ефективност в целия този процес се обосновава от осъзнаването на механизмите, които регулират поведението на икономическите субекти.

ВЪВЕДЕНИЕ

Твърде сложно и почти невъзможно е с малко думи да бъде направена характеристика на съвременната действителност и като моментно състояние, т.е. като ситуация, и като регистрирани тенденции на развитие. Трудното за предвиждане поведение на силите, които движат промяната и предизвикателствата, насочени към другите участници в този процес, създават усещането за развитие на задълбочаваща се на пръв поглед системна неорганизираност, или по-скоро особен ред, който малцина възприемат като такъв. Шумпетер определя глобалната икономическа ситуация като „креативна деструкция“. Глобалната потребност от реорганизация расте в условията на тройна революция, свързана с информационно-комуникационната, деловата и социално-политическата сфери, целенасочена към креативни

управленски решения и нов контрол върху общественото развитие¹.

Именно поради сложността на икономическата ситуация и странната флукутация на икономическата система темата за финансовия контрол става все по-значима. Независимо от равнището, на което се упражнява, чрез него заинтересованите страни все по-точно определят размера на заявените интереси, властимащите конкретизират и актуализират мотивите си за господство и управление, а всички които допринасят за работата на глобалната икономическа система, могат добре да измерят своето състояние и в този контекст да определят

---

¹ Шумпетер, Й. А. История на икономическия анализ, т. I. пр. от англ., С., изд. Прозорец, 1999, стр. 297.

своето място, роля и най-вече „цената на неравенството“².

Финансовият контрол се определя като конкретен израз на властта да се управляват финансите на предприятието, като се налага определена финансова политика. Отговорността е ангажирана с целенасочената и ползотворна работа на финансовата функция³. Правото на власт, а следователно и на контрол, е израз на отговорност за състоянието на самото предприятие⁴. Като проява на власт контролът не е просто възможност да се осъществи адекватна на ситуацията и потребностите формална проява, или да се приведат определени процедури, а преди всичко и преимуществено да се активизира контролната функция.

Наред с правото на собственост, а оттам и на власт, финансовият контрол е съществена част от йерархията на управление на обществото, важен елемент от регламентираните обществени отношения. Правото на държавата върху определена част от собствеността дефинира и правото ѝ да упражнява контрол. Логично е да се предполага, че и в този случай става въпрос за право на собственост и на власт, като самата технология на контролната функция е предопределена от правото на държавата да ръководи финансите си и притежаваната от нея собственост. От това следва, че висшите органи на управление, като Народно събрание, Министерски съвет и др., притежават определени правомощия да създават контролни институции за упражняване на правото на държавен одитинг или на държавен финансов контрол⁵.

АСПЕКТИ НА КОНТРОЛА И ОТГОВОРНОСТТА

Самата същност на финансовия контрол и спецификата на реализиращата го дейност предпоставят регистрираната резултатност да бъде разгледана по-скоро в социален план, отколкото като конкретни цифри. Социалната тежест на резултатите е тясно обвързана с общоприетите правила и норми за поведение, известни като морал. В този смисъл, от морални съображения финансово-контролните резултати могат да се възприемат като метрифицирана социално обоснована отговорност. Тълкуванието може да се задълбочи до степен оказване на въздействие върху задължението да се отговаря за конкретни действия и постъпки при реализацията на фиксирана цел.

Другото наименование на споменатото действие е търсене на отговорност. Това понятие е тясно

свързано с отклоненията от стандартите на поведение. В контекста на финансовия контрол това са слабости, недостатъци, щети и престъпления. Именно те пораждат необходимостта от провеждане на този обществено осъзнат акт.

Разнообразието на видовете отговорност произтича от същността и параметрите на отклоненията (нарушенията). Определена група са уредени във финансовото законодателство, а други се търсят по силата на други нормативни актове, включително на Кодекса на труда. Квалификацията на нарушенията, получени като резултат на финансово-контролната дейност, реализирана на територията на Република България, се търси чрез наказателна, дисциплинарна, административна и имуществена отговорност.

Наказателната отговорност има съществено място в реализацията на резултатите от финансово-контролната дейност, въпреки че не е определяща. Нейното приложение е по смисъла на отделни членове от Закона за държавната финансова инспекция и Кодекса на труда, като при наличие престъпление поради нанесени щети актът за начет се внася в прокуратурата. Актът се тълкува като доказателствен материал със сезираща стойност при възбуждане на наказателно производство.

Най-общо наказателната отговорност може да се реализира само при условия, че в окончателните документи от финансово-контролното мероприятие са направени констатации, доказващи по неоспорим начин наличие на престъпление и нанасяне на щети. Финансово-контролните органи нямат право да дават квалификации, но е желателно да обосновават своите констатации по такъв начин, че правораздавателните органи да реализират това по точен и безпогрешен начин.

Административната отговорност е нормативно регулирана в действащото българско финансово законодателство⁶. Причина за търсене на такава отговорност е установяване на нарушения по смисъла на Закона за държавната финансова инспекция, Закона за счетоводството и други нормативни актове при извършване на ревизии и вътрешни одити. Важно условие за търсенето на такава отговорност е наличието на констатация от ревизия или инспекция, оформена в „Акт за нарушение“, независимо от създадените по повод на приключването на контролното мероприятие документи. Налагането на административна санкция е възможно при излагане в акта на нарушени норми, начин на нарушаване и последици от констатираното нарушение.

Реализацията на трудовите задължения е свързана и обосновава дисциплинарната отговорност. Нейното търсене започва при наличие на нарушаване на трудовата дисциплина. Търсенето на такава отговорност се осъществява по силата на Кодекса на

² Стигиц, Дж., Цената на неравенството, Изток-запад, София, 2014, стр. 9.

³ Стоянов, Е., Актуализиране на финансовите функции на съвременната организация, Юбилейна научна конференция на Икономически университет – Варна, 9-10 май 2012, сборник, стр. 106 - 113.

⁴ Донеv, К. и др. Теория на финансовия контрол, Варна, Наука и икономика, 2010.

⁵ Динев, М., Контрол в социалното управление, София, Тракия-М, 1999.

⁶ Закон за държавната финансова инспекция.

труда и Закона за държавната финансова инспекция. За търсенето на дисциплинарна отговорност е много съществено да се знае, че предложението се извършва въз основа на констатации, отразени в ревизионния акт или доклад, които се предоставят на ръководителя на структурата или институцията. Когато дисциплинарното наказание е във връзка с извършено престъпление, влязла в сила присъда или издаване на наказателно постановление по повод на установено административно нарушение, срочността започва да тече от момента на влизане в сила на присъдата и издаването на наказателно постановление.

В настоящото финансово законодателство основно място заема имуществената отговорност. Тя намира приложение при накърняване на имуществените интереси на обектите и техния патримониум. Това е една от основните форми на контролно въздействие върху лицата, непозволено увредили имуществото на обекта или собственика. Чрез нейната реализация се възстановяват накърнените имуществени интереси на собственика от виновното лице.

Предпоставките за търсене на имуществена отговорност са въпрос, тясно свързан с правораздаването, но въпреки това той не е чисто правен. Освен добро познаване на нормативната база е редно контролните органи да имат и достатъчно познания, опит и във контролно-отчетната област, за да формират цялостно и пълно обосновката на процеса по търсене на отговорност. В процедурите по погасяване на вреди или при освобождаване от имуществена отговорност освен нормативната база е нужен и психологически усет, за да не се възприемат корективните действия като насилствени, а като израз на толерантност към пазарните принципи и най-вече на свободата във всяка законосъобразна дейност.

Направеният кратък анализ за възможностите, които българското законодателство предоставя на финансовия контрол, създават условия да се направи констатацията, че може би някъде между редовете на нормативните актове се размиват разбиранията за факторите, които определят качеството на резултатите и от там от една страна деформират разбиранията за понятието „отговорност“, свързана с деянията на конкретна личност, а от другата поддържат зловредното присъствие на понятието „колективна отговорност“.

Ако трябва да се започне отнякъде, реално обяснението за съдържанието на понятието „отговорност“ вниманието може напълно основателно да бъде насочено към юридическата литература.

Един от основните принципи, които обясняват вината, е този, който гласи, че „без вина няма отговорност“. Реално в тази взаимовръзка доказването и създаването на една дори бегла представа е свързано с това, че вината се разглежда като субективна страна от човешкото деяние. В този

ред на мисли самото деяние принципно се възприема като материален израз на определена умисъл.

Въпреки че теорията разграничава два основни вида умисъл – евентуална и пряка, общото е, че при тяхната изява се осъществява взаимодействие между воля и интелект. Интелектът обяснява момента на осъзнаване на евентуалните последици от деянието, докато волята се ангажира със самия процес на неговото осъществяване, независимо от обстоятелствата и евентуалните последици.

Логиката на процеса по проявяване на вината се свързва с момента, когато в следствие на деянието се формира резултат и този резултат доказва своя ползотворен или вредоносен характер. Н. Манчев казва по този повод, че „до този момент човешкото деяние само по себе си не е нито е престъпно, нито общественоопасно. То придобива тези свойства, когато влезе в противоречие с обществените отношения и става общественоопасно, или когато влезе в конфликт с правните отношения и се превръща в престъпно“⁷.

Съвременните концепции за вината се свързват с отношението на дееца към общественоопасните последици. Нещо повече, поради това, че вината е психологично родово понятие на своите форми – умисъл и непредпазливост, се счита, че вината е психологическо отношение на дееца към резултата, т.е. тя вината има субективен, резултатно ориентиран характер.

Поради това, че и в това схващане се откриват противоречия, обосновани от разбирането, че умисълът е психологическо понятие, а непредпазливостта е нормативно⁸, се налагат две теории за вината – нормативно-оценъчна и психологическа.

От тях в момента психологическата теория обосновава понятието „вина“ в съвременния български Наказателен кодекс. Счита се, че вината е факт в психиката на дееца, свързан с протекли в съзнанието на субекта на деянието интелектуални и волеви психически преживявания. В този смисъл фактът е психически установим, но не и сензитивно възприет. Въпреки че е елемент на обективната действителност съобразно своята специфика, той подлежи на относително трудно доказване. От друга гледна точка фактът, свързан с психичните преживявания, представлява наказателноправен субективен елемент на престъплението. По тази причина може да се направи изводът, че вината е онзи елемент от субективната страна на престъплението, който е необходим за неговото установяване, както и за обосноваване на наказателна отговорност.

Редно и основателно е да се отбележи, че отношение към вината има и друг юридически

⁷ Манчев Н., Вината в наказателното право, С., БАН, 1969, стр. 64-65.

⁸ Долапчиев Н., Наказателно право, С., БАН, 1994, стр. 67-69.

отрасъл, а именно гражданското право. От тази гледна точка в известен смисъл непредпазливостта от наказателното право може да бъде разтълкувана като оттенък на израза „неположена дължима грижа“ от гражданското право⁹. Дали и как се търсят и намират тълкования не е толкова съществено, основното е, че вината може да бъде огледана от още един ракурс. Тук отговорността намира връзка със съвестта и морала. Съобразно теорията на цивилистите терминът „недобросъвестност“ притежава поне два смисъла. От една страна доказва наличие на умисъл или осъзната небрежност, а от друга - нарушаване на морала или деяние в ущърб на етичните норми. Самият факт, че решения за наличие на вина и самото ѝ съдържание привличат вниманието на достатъчно много представители на различни научни области доказва, че значимостта на явлението и проблемите, свързани с него, имат ключова роля за процеса на социално развитие и усъвършенстване.

Направената кратка характеристика на явлението „вина“ създава условия да бъде осъзнато колко трудно е на финансово-контролната система, констатирайки „недобри“ резултати, да предприеме адекватни на евентуалните загуби действия като провокира диренето на конкретна, персонална отговорност. Но тъй като личностите, носещи отговорност, почти винаги намират основания да се скрият зад „колективната отговорност“ е редно анализът на проблема да продължи в тази посока.

В съдържанието на термина „колективна отговорност“ анализите на приложение доказват, че се смесват понятията „корпоративна отговорност“ и пословичната българска „колективна отговорност“.

За първото понятие определението е, че корпоративна е онази наказателна отговорност, която се търси от легално съществуващи формации (юридически лица) – фирми, партии, обществени организации и др., независимо дали те самите имат или не корпоративно устройство¹⁰.

Специалисти в областта на наказателното право твърдят, че доскоро тази категория е била позната само в англосаксонските правни системи (САЩ и Великобритания). Въпреки че възниква в средата на ХХ век, едва през 1944 година се стига до директно ангажиране на юридическо лице с наказателна отговорност. Това е резултат от възприемане на принципа, че юридическото лице проявява вина, произтичаща от вината на формиращите и изразяващите волята му собствени служители. През 1950 година в Холандия се приема Закон за стопанските престъпления. През 1992 година Франция налага диренето на този тип отговорност, като го регламентира в новия си Наказателен кодекс. Постепенно се утвърждава дирене на корпоративна

отговорност, дори когато работници, които нямат властови ресурси, са реализирали противозаконни действия.

Не така стоят нещата по този казус в България. На сегашния етап правото изключва възможност юридическите лица да носят наказателна отговорност. Обосновката за това решение е наложена от разбирането, че наказателната отговорност произтича от лични действия. С други думи казано, юридическото лице няма характеристиките на личност. По тази причина то не може да формира собствена психика и съответно неговата вина не може да бъде окачествена като психично отношение. Написаното в последните редове обяснява защо в нашата терминология корпоративната отговорност се бърка често и умишлено с колективната. Обяснението е просто - едната не се търси, защото няма механизъм и воля за дирене, а другата просто не съществува, но се споменава като една своеобразна и измислена мишена, набедена за отстрел. Решение за този проблем има. Доказват го практиките в Холандия, Франция, Великобритания и САЩ.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изложените мисли и разсъждения обосновават заключението, че за да се дири ефективно отговорност финансово-контролната система трябва да работи максимално плътно с другите социално значими системи и самата нормативна база трябва постоянно да бъде актуализирана, за да бъде адекватна на нуждите на обществото и пулса на времето.

Литература

1. Гергинов А., Наказателно право на Република България, С., Софи-Р, 2005, 2-ро прер. изд.
2. Динев, М., Контрол в социалното управление, София, Тракия-М, 1999.
3. Долапчиев Н., Наказателно право, С., БАН, 1994.
4. Донев, К. и др. Теория на финансовия контрол, Варна, Наука и икономика, 2010.
5. Закон за държавната финансова инспекция.
6. Кодекс на труда.
7. Манчев Н., Вината в наказателното право, С., БАН, 1969.
8. Наказателен кодекс.
9. Ненов И., Наказателно право на Република България. Обща част, кн.2, С., Софи-Р, 1992.
10. Стиглиц, Дж., Цената на неравенството, Изток-запад, София, 2014.
11. Стоянов, Е., Актуализиране на финансовите функции на съвременната организация, Юбилейна научна конференция на Икономически университет – Варна, 9-10 май 2012, сборник, стр.106-113.
12. Шумпетер, Й. А. История на икономическия анализ, т. I. пр. от англ., С., изд. Прозорец, 1999.

⁹ Ненов И., Наказателно право на Република България. Обща част, кн.2, С., Софи-Р, 1992, стр.85-137

¹⁰ Гергинов А., Наказателно право на Република България, С., Софи-Р, 2005, 2-ро прер. изд.